

This item is the archived peer-reviewed author-version of:

Soma, of de verbeelding van het lichaam: Oona Libens' wetenschappelijk schaduwtheater

Reference:

Wynants Nele.- Soma, of de verbeelding van het lichaam: Oona Libens' wetenschappelijk schaduw theater
Forum+ : voor onderzoek en kunsten = Forum+ : for research and arts - ISSN 0779-7397 - 26:1(2019), p. 86-89

Soma, of de verbeelding van het lichaam.

Nele Wynants

Université libre de Bruxelles en Universiteit Antwerpen

OONA LIBENS' WETENSCHAPPELIJK SCHADUWTHEATER

Soma is het sluitstuk van Oona Libens' trilogie van poëtisch-wetenschappelijke performances. Met *Nausea* (2014) verkende de Belgisch-Zweedse kunstenares aan de hand van primitieve projectietechnieken de wondere en tegelijk mysterieuze onderwaterwereld. In een episode die doet denken aan een gedateerde natuurdocumentaire neemt een radiostem het publiek mee langs het glinsterende oppervlak van het water naar de donkere bodem van de zee. Onderweg worden we geïnformeerd over de meest bizarre mariene levensstijlen. *Celeste* (2012) biedt een reis door het universum. Libens' schaduwtheater is hier een observatorium waar zonnen, manen, planeten en andere hemellichamen de telescoop passeren. De basis van dit werk is tegelijk simpel en uiterst geraffineerd. In een soort uitvergroot marionettentheater knutselt ze een feeriek universum dat met draadjes en projectie aan elkaar hangt. Het resultaat is een complexe constructie van fragiele mechanismen, wiertjes, touwtjes, schelpen, vishaken en stukken papier en karton. Een ouderwetse bandrecorder zorgt voor de soundtrack. Zo breekt ze uit het tweedimensionale scherm en creëert ze een analoge virtuele realiteit, die het midden houdt tussen een educatieve documentaire en een abstracte animatiefilm.

In *Soma* is de microkosmos van het menselijk lichaam het studieobject. De anatomische les vangt aan bij de huid, 'that touch screen of the human body', de grens tussen binnen en buiten. De tastzin visualiseert ze letterlijk door de uitvergroete projectie van haar eigen hand. Samen met haar assistent duikt de schaduwspeler vervolgens in de zelfgebouwde theatermachinerie, en als een team van ingenieurs dalen ze geleidelijk aan dieper af in het menselijk lichaam. We volgen het traject van een stuk cake dat door haar geprojecteerde hand naar de mond wordt gebracht en zo via het 'digestive system' de afdaling aanvat – 'A live stream through the blood stream'. In verschillende episodes onderhoudt de welbespraakte radioverteller ons over het ademhalingsstelsel, het immuunstelsel, het zenuwstelsel en het cognitieve systeem.

De verschillende etappes worden in *real time* gevisualiseerd aan de hand van historische en recentere projectiemechanismen, van schaduwtheater als de meest primitieve vorm van bewegend beeld, tot vele andere analoge projectiemediën waarvan de overheadprojector wellicht het meest recent is. Ze maakt onder meer gebruik van een zelfgemaakte toverlantaarn, een vroege vorm van beeldprojectie die vooral in de negentiende eeuw bijzonder populair was. Het was een uitermate belangrijk instrument in onderwijs en entertainment en wordt door historici beschouwd als het eerste visuele massamedium in Europa en ver daarbuiten. Handgeschilderde, en later geprinte beelden op glasplaten werden voor een nieuwsgierig publiek geprojecteerd. Dit soort vroege visuele mediavormen

een belangrijke historische inspiratiebron voor Libens, die ze opnieuw gebruikt in dialoog met moderne visuele technieken.

Deze media tonen ons de binnenkant van het lichaam, datgene wat we met het blote oog niet kunnen zien. Zo worden we eraan herinnerd dat de wetenschappelijke kennis over het lichaam altijd het resultaat is van een representatie, en gemedieerd wordt door de instrumenten die de wetenschap op een bepaald moment in de tijd ter beschikking heeft. In de combinatie van verschillende analoge technieken zien we hoe deze beeldvorming tot stand komt. Dat is tegelijk poëtisch en instructief, zoals Libens' voorlopers uit de negentiende eeuw: wetenschappelijk theater dat naast educatief vooral ook bijzonder spectaculair was. Niet toevallig heet Libens' gezelschap Teatro Dondolo, een verwijzing naar een rondreizend gezelschap van poppenspelers in de negentiende eeuw. Op die manier situeert Libens zichzelf in een langere traditie van rondtrekkende artiesten die in hun spektakels wetenschappelijke experimenten, nieuwe technologieën en een veranderende visuele cultuur introduceerden op hun route langs dorpen en steden.

Nausea. Perf. Oona Libens op 14 november 2017 in les ateliers claus, Brussel.
Fotograaf Laurent Orseau.

Soma gaat niet alleen over de medische beeldvorming van het menselijk lichaam, het demonstreert ook de culturele evolutie van lichaamsbeelden en voorkeuren. De les vangt aan bij het historisch schoonheidsideaal van de Griekse contrapposto en toont hoe dit klassieke droombeeld evolueerde naar de afgetrainde botoxlichamen die hedendaagse tnesscentra bevolken. In het theater van Libens spatten deze opgeblazen lijven in een psychedelisch visueel spel uit elkaar in virtuele lichaamsbeelden. Kortom, in deze imaginaire dissectie van het lichaam combineert Libens de geschiedenis van anatomie en een hedendaagse kijk op lichamelijkeheid, met futuristische ideeën over transhumanisme waarin spraaktechnologie, artificiële intelligentie en robotica de relatie tussen lichaam en technologie op scherp stellen. In *Soma* wordt deze speculatieve wetenschap op een speelse manier verbeeld op het moment dat de ouderwetse radioverteller zijn stem verliest en een computerstem het overneemt en zich op een ludieke manier beklagt over de dwang van schoonheids- en gezondheidsnormen.

Wetenschap en de geschiedenis van het (bewegend) beeld zijn de rode draad in het media-archeologisch werk van de jonge kunstenares. Dat is geïnspireerd door wetenschappelijke experimenten en bevindingen, maar met een eigenzinnige twist. De focus ligt hier niet zozeer op kennisverspreiding, maar eerder op de relativiteit en absurditeit van wetenschappelijke kennis en representaties van die kennis. Libens' schaduwtheater is letterlijk een kijkmachine: de toeschouwer ziet hoe de beelden haast op een ambachtelijke manier ge- construeerd worden met licht, schaduw, papier en karton, en tot leven komen in de projectie. Die constructie is traag en fragiel en hapert soms. Dan houdt het publiek de adem in. Maar dat zijn de mooiste momenten van de voorstelling: wanneer je het silhouet van Libens aan het werk ziet als een poppenspeler die uiterst geconcentreerd maar gecontroleerd de touwtjes in handen houdt.

Soma. Perf. Oona Libens. "Working Title Festival, Workspace Brussels", Les
Brigittines, Brussel. 30 november 2018 (première). Lecture performance in Engels.
(www.oonalibens.org)

+++

NELE WYNANTS

Université libre de Bruxelles en Universiteit Antwerpen
([mail:nele.wynants@ulb.ac.be](mailto:nele.wynants@ulb.ac.be))